

UN DIALOG EXEMPLAR

Livia COTORCEA *

„Dumneata rămâi pentru mine *omul cel rar* (s.n.) care, privind la cei ce-l înconjoară, nu se așteaptă decât la descoperiri nobile. Iar când aceasta nu se întâmplă, te-am simțit întotdeauna preocupat de chipul cum le-ai putea dăruii cu ceea ce le lipsește. Mare bucurie pentru mintea mea”.

I. D. Ștefănescu

„Binecuvântat fie omul, care ține sus cinstea neamului în vremi de cumpănă și de lașitate generală!”

G. T. Kirileanu

În 2016, Editura Universității din Iași a publicat două volume de corespondență Petru Caraman, adăugând recuperării operei savantului ieșean un moment de maximă importanță. Căci, dacă din cărțile și studiile caramaniene aveam a distinge pe cont propriu ideile și metoda pe care a aplicat-o savantul, corespondența acestuia ne dezvăluie aspectele respective în dialog cu și în aprecierea cititorilor lui specialiști, contemporani cu el. De importanța acestui fapt era convins chiar Profesorul, căci iată ce scrie el în legătură cu publicarea corespondenței marelui folclorist și om de cultură Artur Gorovei: „Nici un elogiu direct la adresa lui n-ar putea-o egala în elocvență” (Scrisoare către Iordan Datcu, în Petru Caraman, *Corespondența*, vol. I, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016, p. 123). Însă elocvența celor două volume masive de scrisori, trimise și primite de Petru Caraman, rezidă în faptul că acestea pun cititorul nu doar în fața unui dialog între specialiști; acesta are a face cunoștință, pe parcursul lor, cu dialogul savantului ieșean cu sine, cu valorile umane de totdeauna, cu puterea instaurată în România după 1944 și, nu în ultimul rând, cu discipolii săi, între care se remarcă inițiatorul și realizatorul volumelor de corespondență de care ne ocupăm acum, profesorul, etnologul,

---

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași – România.

etnograful și folcloristul ieșean Ion H. Ciubotaru, precum și etnologul și redactorul bucureștean Iordan Datcu.

Parcurgând întreaga corespondență a lui Petru Caraman, în primul rând ți se conturează în fața ochilor imaginea unei mari familii de spirite transnaționale, în care rudenia își află izvorul într-o înaltă și clară inteligență umană ce te îndeamnă să frecventezi și să respecti creativitatea umană, atât în expresia ei culturală și națională, cât și în aceea arhetipală și general umană. Căci, este clar, corespondenții lui Petru Caraman nu ne dau deloc de înțeles că-i preocupă doar arhivarea creațiilor mitice, folclorice, religioase și etnografice. Ceea ce fiecare dintre ei caută cu pasiune este sensul mărturiilor orale, culturale, rituale și scrise, prin care umanitatea se afirmă nu doar ca fiind creatoare de cultură și de istorie, dar și păstrătoare a nobilei ei dimensiuni cosmice, depozitară a originilor și rosturilor ei de dincolo de cultură și de istorie.

Correspondența acoperă o lungă perioadă de timp ce se întinde între 1921 (scrisoarea primită de savantul ieșean de la Dan Protopopescu, prima înregistrată în volumul II) și 1980 (anul plecării dintre noi a Profesorului), iar corespondenții sunt de diferite vârste și preocupări: celebri folcloriști și etnologi din străinătate (K. Moszynski, Bystron, H. Vakarelski, A. Václavík, P. Skok, M. Gavazzi, P. Bogatâriov, A. Varagnac) sau din țară (G. T. Kirileanu, V. Papacostea, O. Bârlea, Gh. Vrabie, I. Diaconu, R. Vuia, Iordan Datcu), mari oameni de cultură, slaviști, istorici, lingviști (Ilie Bărbulescu, Mircea Eliade, I. D. Ștefănescu, T. I. Nișcov, Gh. Ivănescu, Radu Vulpe, Rosa del Conte), muzeografi, directori de biblioteci, directori și redactori de edituri și de reviste, foști elevi și studenți sau foști colegi de școală și de facultate ai Profesorului. Prezența unor corespondenți de natură și de origine atât de diferite, alături multitudinii de semnificații pe care ni le propune corespondența lui Petru Caraman și pe aceea a felului, rar întâlnit, cum un savant de talia lui a știut să fie prezent, cu toată ființa și cu gândul mereu treaz că reprezintă țara în care s-a născut, în conștiința celor pe care i-a format, precum și în viața științifică și culturală a timpului său.

Cu alte cuvinte, cele două masive volume de scrisori se prezintă ca expresie a unei prezențe științifice și umane copleșitoare, susținute de un patriotism bine înțeles și asumat de Profesorul ieșean. Și Petru Caraman realizează acest lucru apelând la argumente istorice,

lingvistice, culturale, comparative și sentimentale, pe care nu ezită nici o clipă să le exprime și să le pună la lucru atunci când discursul său are a spune ceva despre esența identitară a românilor și despre adevărata aventură a devenirii și coagulării lor ca unitate supratemporală și spirituală, generată și nutrită de spațiul nostru geografic. Acest spațiu se creionează în liniile delicate ale unei limbi și culturi de o certă vigoare și personalitate, în care Profesorul nu obosește să creadă, făcându-i atenți și pe conaționali săi, dispuși la disprețul de sine, că sunt deținătorii unei comori pe care au obligația nu doar s-o apere și s-o păstreze, dar s-o și sporească printr-un efort ce trebuie să învingă prea mult invocata de români situație a „omului sub vremi”. Apelul Profesorului la atenție constantă față de tot ce alcătuiește identitatea românilor e provocat nu doar de imensa lui sete de cunoaștere, dar și de sfâșierea trupului țării și de anormala situație în care un regim ce se declară „democrat” distruge sistematic spiritul demosului, condamnând și neglijând exact preocupările celor care reprezintă știința etnografică și folcloristica de la noi.

Corespondența publicată acum ne oferă un tablou impresionant al efortului unei mâini de etnografi și folcloriști, care ar fi putut face gloria oricărei țări, de a păstra ceea ce s-a realizat anterior în domeniile menționate, precum și de a le plasa la locul care li se cuvine între științele țării. Un efort sisific, precum ni se arată în destule scrisori ale lui Petru Caraman, G. T. Kirileanu, Ion Diaconu, Victor Papacostea sau Romulus Vuia, din care vedem cum aceștia plănuiesc cu temeinicie înființări sau restructurări de instituții de cercetare menite a scoate științele etnografice și folclorice din situația de servitute față de alte științe și de a plasa țara noastră în circuitul normal de informație și competență științifică în spațiul european, și nu numai. Dătătoare de speranță pentru specialiști, dar risipite cu ușurință de servilismul politic, de ignoranța și, nu mai puțin, de capriciile forurilor decizionale, aceste tentative de construcție și anihilarea lor rapidă pun în relief adevărata tragedie a câtorva generații de etnologi, etnografi și folcloriști români valoroși.

Ținuți pe tușă cu bună știință, aceștia sunt expuși, unii dintre ei, regimului carceral și, mai toți, unei vieți de mizerie, unor situații umilitoare și stresante la maximum. În același timp, din scrisori, vedem cum, sub același regim, mediocrități, favorite și oportuniste, primesc cadou, fără nici un argument de excelență, conducerea de importante

institute academice și de cercetare sau sunt răsplătite cu premii nu doar naționale, dar și internaționale, aranjate de „puterea democratică” din interiorul țării. În acest tablou, revoltător prin lipsa lui de logică și prin inconștiența în demolarea identității noastre, se detașează un pol de lumină al cărui centru este mai vârstnicul și de toți specialiștii apreciatul și respectatul G. T. Kirileanu, omul cu care Petru Caraman pare să fi corespondat cel mai intens și mai profund, începând cu 1946 și terminând cu anul 1960.

În mintea și în sensibilitatea celui pe care, într-o scrisoare din 1956, Caraman îl numea „patriarhul necăjitei noastre generații”, se reflectă, cu o nobilă empatie, figura și destinul său mult urgisit, pe care nemțeanul încearcă să-l atenueze prin sprijin, absolut dezinteresat, moral, profesional și material. Invitându-l pe Petru Caraman în ținutul Neamțului pentru odihnă, pentru anchete comune pe teren sau pentru a-i preda un repertoriu de nume proprii adunat de el îndelung timp (repertoriu de care ieșeanul are nevoie pentru studiul său de *Antroponimie românească*), oferindu-i discret veșnicului șomer-savant bani necesari pentru traiul de zi cu zi, G. T. Kirileanu face, cu nobila lui modestie, adevărate acte de eroism. Toate acestea contrastează violent cu înverșunarea, cu meschinăria și cu reaua credință cu care este urmărit indezirabilul și imprudentul apărător al demnității universitarilor și oamenilor de știință din Iași și din țară, de către persoane aparținând aceluiași mediu. Între aceste persoane, trebuie s-o spunem cu regret, se detașează prin cruzimea și vanitatea lui nemărginită, lingvistul Iorgu Iordan, fost profesor al lui Petru Caraman și, apoi, coleg cu acesta, la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”. Datorită prezenței lingvistului în comisia de epurare, instituția ieșeană s-a numărat printre cele care au realizat, cu un zel greu de înțeles, fără să clipească, epurările și comprimările cele mai numeroase din anii de după instalarea puterii populare în România.

Există în corespondența Caraman două expresii memorabile, ce sintetizează acești poli atitudinali, care definesc nu două persoane, ci două lumi, două stări de lucruri ireconciliabile în societatea românească și în viața științifică de atunci: a) „Am puțința ca din onorarul ce voi primi pentru ediția Creangă să pot ușura bănește pe *rarul învățat* (s.n.) care ne dăruiește mereu însemnate lucrări privitoare la cunoașterea sufletului românesc, pe care alții nu-s în stare să le facă și să le înțeleagă” (Scrisoare de la G. T. Kirileanu, 10 martie 1958,

Ibidem, vol. II, p. 459) și b) „Să-și țină gura!”, cuvinte pronunțate de Iorgu Iordan la solicitarea unui confrate de a interveni, în 1948, pentru eliberarea din arestul Securității ieșene a fostului său student. Și refuzul lui Iordan venea la un an după ce, aprecierii pe plan intern a Profesorului ieșean i se adăugase o dovadă de prestigiu internațional prin invitația pe care, în 1947 (an în care savantul român fusese înlăturat definitiv din învățământ) i-o face cunoscutul etnograf și etnolog francez A. Varagnac de a accepta să fie inclus într-un sistem internațional de cooperare științifică, menit, în final, a pregăti o Academie Internațională de Studii Folclorice.

Să-și țină gura în fața nedreptăților de tot felul, care nu i se întâmplă numai lui, e tocmai ceea ce nu putea face savantul ieșean. Pentru el, așa cum o mărturisește în nenumărate scrisori, sinceritatea și demnitatea erau nu reguli, ci o adevărată religie a vieții. Întrevăzând în „tăcerea care ne dezonoarează” cea mai mare rușine națională, Petru Caraman nu-și deplânge cu asta propria situație de „descetățenit” al Republicii Populare Române și nici nu cere pentru sine drepturi care să nu poată fi garantate de Constituție pentru oricare om din țară, anume dreptul la muncă și la exercitarea meseriei pentru care s-a pregătit: „Eu nu am cerut niciodată nimic nimănui și nici nu-i voi face cuiva onoarea de a cere ceva” (Scrisoarea către Gh. Vrabie, 15 iunie 1958, *Ibidem*, vol. I, p. 515). Invocând efectul nociv al tăcerii în fața nedreptății, el se gândește, înainte de toate și cu vie iubire de țară, la efectele acesteia într-un viitor nu prea îndepărtat în care duplicitatea și „echivocul” ne vor falsifica și, apoi, ne vor destrăma ființa și istoria: „Nu trebuie să facem mereu lucrurile ca și cum în România totul ar fi posibil. Nu avem dreptul” (Scrisoare către Iordan Datcu, 24.V.1969, *Ibidem*, p. 111).

Dar au fost destui care și-au luat acest drept, zădărniciind orice întoarcere a României spre normal, punând înaintea ei și a poporului român fie micul interes personal, fie partidul cu funesta lui ideologie de distrugere a valorilor. Pe acest fundal, și agresat de tot felul de situații existențiale incredibile, Petru Caraman își păstrează încrederea în normalitate, răului care i se face răspunzându-i cu ironie, cu eleganță și cu o răbdare infinită.

La aceste gânduri te îndeamnă faptul că, deși știa că prigoana împotriva lui i se datora în cea mai mare parte fostului său profesor, Iorgu Iordan, deși cunoștea în detaliu atitudinea acestuia față de „nesupunerea” lui, Petru Caraman nu și-a permis niciodată vreun

comentariu dezaprobat la adresa celui ajuns academician, neuitând nici o clipă respectul pe care i-l datora ca fost student. Dar oare cum s-o fi simțit Iorgu Iordan când, în 1979, cu ocazia vizitei lui la Universitatea din Iași, așa cum o atestă o fotografie publicată în monografia lui Ion H. Ciubotaru, împușinat de suferință și de boală, Profesorul ieșean vine spre masa de prezidiu și-i întinde mâna, zâmbind cu bunătatea-i cunoscută? Ce se vede este că Iorgu Iordan se află undeva sus față de cel care se apropie să-l salute, că invitatul plin de onoruri nici un moment nu vrea să accepte că în fața lui stă un savant recunoscut deja de o lume întreagă, iar nu un simplu învățăcel. O dovadă în plus? Peste un an, când Petru Caraman se va stinge și sicriul lui va fi depus cu toate onorurile în Sala Pașilor Pierduți a Universității din Iași, ilustrul lingvist îi va reproșa rectorului de atunci, Mihai Todosia, că a acordat atâta cinste celui care n-a știut să-și țină gura niciodată și care, chipurile, nu reprezintă cine știe ce pentru știința românească.

Această întâlnire-ciocnire dintre doi reprezentanți ai culturii noastre capătă pentru noi semnificații emblematică. Ar trebui ca acum, când fiecare din ei și-a scris opera și și-a încheiat viața, să vedem dacă Iorgu Iordan putea să-l privească de sus pe fostul său student. Și ar mai trebui să nu uităm și faptul că, la ora aceea, la noi, etnografia și folcloristica încă erau considerate cenușărese ale științei și, mai ales, să ne amintim că tocmai cei care-i serveau pe ruși și ideologia acestora, în numele unei duplicități aproape general consimțite, își puteau permite să-i neglijeze – sau chiar mai rău! – pe confracții lor care studiau cu strălucire limbile și culturile slavilor și, deci, și ale rușilor.

Când a protestat public împotriva asasinării lui Nicolae Iorga și a anexării la U.R.S.S. a Basarabiei și Bucovinei de Nord, când s-a pronunțat decis pentru drepturile profesorilor eliminați, pe rând, din corpul profesoral al Universității ieșene, când, cu aceeași energie, l-a susținut pe directorul Bibliotecii Centrale Universitare din Iași, dat afară din motive politice, nici o clipă Petru Caraman nu ne lasă să înțelegem că a săvârșit un act de curaj sau de „rezistență prin cultură”. Iar noblețea firii lui îl împiedică să vadă și să comenteze că, în momente critice, deși el i-a sprijinit public pe atâția confracți, nimeni n-a ridicat public glasul în apărarea lui atunci când a fost îndepărtat de la Universitate sau când a fost arestat. Toate gesturile lui de revoltă, care vor face din el un paria în propria țară, în concepția lui, țin de

normalul cel mai normal pe care l-ar vrea reinstaurat într-o lume pe care-o simte „cu totul necunoscută și vrăjmașă” (Scrisoare către Al. Rosetti, 2.VI.1964, *Ibidem*, p. 453).

Iar vrăjmășia acestei lumi a făcut ca Petru Caraman să fie împiedicat în feluri diferite să-și publice opera, să facă cunoscute mediului științific internațional propriile descoperiri și interpretări originale, de profundă semnificație pentru slavistica, etnografia și etnologia europeană, și nu numai. Tot ura cea cumplită pe care i-o poartă oficialitățile de la noi l-a pus pe Petru Caraman în situația de a-și felicita fostul coleg de doctorat la Cracovia, bulgarul Hristo Vakarelski, pentru primirea Premiului Herder și intrarea la Academia bulgară, în timp ce și el, iar, prin el, și România, ar fi avut dreptul la aceeași recunoaștere. Subliniem ultima parte a frazei de mai sus, specificând că Profesorul ieșean nu și-a dorit niciodată premii și titluri pentru sine, dar s-a gândit constant cum să înalțe prestigiul țării și al poporului român, animat fiind profund de simțul adevărului și de ceea ce el numește „patriotism cinstit și luminat”.

Singura ieșire din regimul de viață dominat de „ținerea gurii”, dintr-o lume în afara „legilor rațiunii și ale eticii” rămâne pentru Caraman munca. Slujitor smerit al muncii fără preget, la 28 august 1963, îi scrie lui Ion Mușlea aceste cuvinte amar-ironice: „Noi nu ne putem îngădui luxul de a fi pesimiști, ba nici măcar deprimați! Ar fi un lux prea mare și prea costisitor. Înainte dar, și, la lucru!” (*Ibidem*, p. 380), pentru ca, acestui adevărat omagiu al muncii, la 20 martie 1964, să-i adauge aceste nobile cuvinte într-o scrisoare către Al. Rosetti, care încerca să-l readucă în circuitul științific al țării: „O, dacă n-ar fi fost lucrul, aș fi pierit demult, de bună seamă. Nu mă întrebați însă în ce condiții am lucrat; prefer să tac în această privință” (*Ibidem*, p. 442). Cu adevărat, așa cum îi scrie lui Vakarelski un an mai târziu, munca i-a fost „mântuirea” (*Ibidem*, p. 491).

Și, într-adevăr, cum se vede din corespondența pe care o comentăm, pentru omul de știință ieșean munca nu a fost un refugiu. Alături de adevăr, dreptate și sinceritate, aceasta a fost o adevărată religie. Căci lucrul asiduu l-a însoțit încă din anii studenției, în perioada pregătirii doctoratului la Cracovia pasiunea lui pentru muncă conturându-și niște teritorii vaste, așa cum înțelegem dintr-o scrisoare expediată profesorului său de la Iași, Ilie Bărbulescu: „Necunoscându-se bine folclorul slavilor din jur, concluziile asupra celui al nostru, foarte

adesea, sunt fanteziste și pline de romantism ce nu-și au locul. [...] Am înțeles că trebuie să le (creațiile folclorice, L. C.) cunosc la izvor, adică în limba lor” (*Ibidem*, p. 55). Avea 27 de ani când își propunea un plan de lucru ce pare imposibil de realizat într-o viață de om!

Acestor repere ale viitorului efort în domeniul etnografiei, folclorului și slavisticii, la ieșirea la pensie a profesorului Ilie Bărbulescu și la intrarea sa în corpul profesoral al Catedrei de Slavistică de la Iași, Petru Caraman le adaugă planuri ambițioase legate de Catedra respectivă. Corespondența de față ne oferă mărturii prețioase despre concepția Profesorului privitoare la profilul secției de slavistică de la Iași, despre necesitatea dotării acestei secții cu cea mai bogată bibliotecă de specialitate, despre condițiile cu totul vitrege ale războiului, refugiului și instaurării noului regim în care a putut realiza ceva în sensul extrem de exigent al acestei concepții. Din câteva scrisori și documente, dar mai ales din amplul *Memoriu* adresat la 7 decembrie 1944 rectorului Universității din Iași, Al. Myller, aflăm că Petru Caraman pusese deja bazele unei secții serioase ruso-ucrainene și că, riscându-și viața, cu aprobări speciale de la guvernatorii Basarabiei și Bucovinei de Nord alipite Ucrainei, în plin război, în 1941, a salvat de la „aruncarea în râuri și în bălți” bibliotecă întregi de literatură rusă și ucraineană, pe care le-a expediat la Iași.

Rezultatul acestui efort? Profesorul Caraman este declarat „jefuitor al Rusiei Sovietice”. Memoriul semnalat mai sus izvorăște din indignarea acestuia în fața ignorării actelor legale care-i dădeau dreptul la salvarea cărților, dar și din speranța că rectorul Universității îl va apăra de periculoasele învinuiri de jefuitor. Dar nici un argument al învinuitului n-a contat în fața conducerii Universității care era dispusă să-l predea pe profesor organelor de stat sovietice, după cum dispusă va fi, în 1947, ca, așa cum vedem în *Memoriul* lui din 25 octombrie 1947, să-l înlăture definitiv din orice formă de învățământ, fără a-i da nici o explicație. În fața acestei nedreptăți, nu numai față de Petru Caraman, dar și față de ea, Catedra pe care o adusese în cel mai strălucit moment al istoriei ei tace. Opinia publică tace. Singur Petru Caraman protestează, fără a-și face iluzii la vreun ecou în conștiința contemporanilor, așteptând „înțelegere de la viitor” (*Memoriu* către rectorul Universității din Iași din 25 octombrie 1947, *Ibidem*, p. 564), cu conștiința clară a ceea ce reprezintă el pentru știința și învățământul din România.

Volumul de *Restituiri din slavistică*, pe care-l pregătim pentru a fi publicat la Editura Universității din Iași, susține cum nu se poate mai clar convingerea celui înlăturat din viața științifică a țării și din învățământ asupra propriei valori: „Ca om de știință, cred că am dat țării mele – și voi mai da – anumite contribuții de specialitate, pe care nimeni din generația mea nu le-a mai adus și nu le-ar putea aduce. Ca profesor, mi-am consacrat carierei toate puterile mele de muncă, chiar și în condițiile cele mai vitrege” (*Ibidem*, p. 563). Sunt înmănunchate, în volumul amintit, lecții, studii, recenzii, referate ce confirmă extraordinara implicare a lui Petru Caraman în crearea unei secții de slavistică la Iași, unică prin varietatea și calitatea cursurilor și seminariilor propuse studioșilor, dar și prin fondul de carte care să poată asigura pregătirea temeinică a acestora. Lecțiile prezente în volumul amintit arată cât de stimulative a fost pentru cercetarea lui Petru Caraman munca lui neobosită cu studenții. De aceea poate, cei care s-au ocupat de viața și opera lui au putut observa că anii 1938-1947, anii de profesorat la Universitatea ieșeană, se instituie într-o perioadă de o efervescentă creație maximă în biografia științifică a savantului. Pe manuscrise, se observă cum, de exemplu, din lecțiile predate studenților de la secția rusă și ucraineană cresc studii de o originalitate și o importanță de necontestat pentru slavistică: cursul privitor la devenirea *Istoriei literare ruse*, pe câte știm, până astăzi, unic în cultura noastră, studiul despre *Autohtonismul operei lui A. S. Pușkin*, despre *Patria primitivă a slavilor și Terminologia privitoare la cele două alfabete ale slavilor*, lecția-studiu despre *Învățăturile lui Vladimir Monomahul* sau despre *Paleografia slavă* etc.

Corespondența lui Petru Caraman ne oferă, din partea învățăceilor lui, referiri la neobișnuitul lui har de profesor, la știința lui de a insufla cunoștințelor, uneori destul de aride, pe care le transmite cu o generozitate totală, fiorul trăirii valorilor create de umanitate, uimirea în fața inventivității spiritului uman și, nu mai puțin, sentimentul unui patriotism pios, deloc atins de șovinism sau de îndoială. Nu ne poate mira, atunci, că foștii lui studenți i se adresează în scrisori cu expresia „Mult iubitul meu părinte și dascăl” (Scrisoarea preotului Matei Păun din 26.X.1973, *Ibidem*, vol. II, p. 574) sau că Profesorul a dorit ca, la înmormântarea lui, slujba să fie ținută de cei pe care i-a învățat slavă veche, paleografie slavă, greacă și latină la Seminarul Central din București.

Privit din perspectiva celor 14 volume de opere, câte numără recuperarea moștenirii științifice caramaniene, planul Profesorului de a da „ceva valabil nu numai pentru români, ci și pentru slavi” nu este deloc o fantezie a tinereții cutezătoare. Ba, a reușit ceva mai mult de atât! Înlăturat din viața științifică a țării, în care este admis doar ca „muncitor în acord”, acesta a creat o adevărată școală în cultura română. Întru atestarea acestei școli, cu un an înaintea de dispariția savantului, când i se publicaseră doar unul sau două studii, de dimensiuni reduse, Adrian Fochi se recunoaște a fi elev al școlii de etnografie și folclor pe care, alături de Constantin Brăiloiu și D. Caracostea, acesta a întemeiat-o în România: „De la trei învățați ne extragem cu toții învățătura și, în continuarea muncii lor, încercăm să ne situăm, cu toată modestia, dar și cu toată convingerea: D-voastră, C. Brăiloiu și D. Caracostea. Și am dorit totdeauna să facem așa, încât învățătorilor noștri să nu le fie rușine de noi, de munca noastră” (Scrisoare de la Adrian Fochi, 6 februarie 1979, *Ibidem*, p. 295).

Același lucru îl mărturisește, prin tot ceea ce scrie și publică, și discipolul ieșean al lui Petru Caraman, Ion H. Ciubotaru, editor al celor mai importante studii și cărți din arhiva Profesorului, autor al solidei și impresionantei monografii din 2008, *Petru Caraman. Destinul cărturarului*. Alături de sus amintita monografie, prefața etnologului și folcloristului ieșean la cele două volume de corespondență, pe care le publică și pe care le comentăm aici, se prezintă nu numai ca un text explicativ la dificila și exemplara inițiativă de a aduna într-o carte, din surse diferite, scrisorile trimise și primite de savantul ieșean, ci și ca o caldă și inspirată evocare a celui în apropierea căruia a putut sta, primindu-i învățătura direct și venerându-l. Privită din acest unghi, editarea corespondenței Caraman ni se relevă și ca un fericit prilej de a contempla imaginea, clară și atât de rară la noi, a nobilului binom, cultural și uman, „maestrul și discipolul”.

În sfârșit, se cuvine semnalată încă o constatare pe care o impune lectura corespondenței lui Petru Caraman. Ca toți cei formați în perioada interbelică, Profesorul ieșean stăpânește la perfecție stilul epistolar, aproape dispărut astăzi. Deși știe – și are dovezi palpabile de la securistul plantat ca locatar în propria casă – că-i este interceptată corespondența, Petru Caraman nu se ascunde în limbajul de lemn care-și făcea loc energetic în stilul epocii. Continuând – cum scrie el –, „cu orice risc, a privi pe oameni și întâmplările de pe poziția *normalului* (s.n.)” (Scrisoare către

Gh. Vrabie, 15 iunie 1958, *Ibidem*, vol. I, p. 514) și considerând că aduce „un deosebit omagiu” celui căruia îi spune exact ceea ce gândește (Scrisoare către Octavian Buhociu, 15 februarie 1974, *Ibidem*, p. 75), în scrisorile lui, el se va indigna și se va cutremura de toate ororile pe care le vede și le aude, dar și va trăi, cu fragedă bucurie și uimire, admirația lui în fața frumuseților naturii, omului și creației umane.

Fraza lui amplă, mișcându-se fidel în palpitul acestor trăiri, se pune de acord cu toate modulațiile trăirii umane, sufletești și intelectuale, și realizează un discurs epistolar de un rar firesc de trăire și de expresie. Acest firesc atinge coardele lirismului cald și discret, ca de exemplu, în acest superb portret al orașului Iași: „Îți vine să crezi că, sătul de realitate, s-a zmulș din sfera actualului spre a se refugia într-o lume de umbre și de vis, lumea sa de altădată” (Scrisoare către G. T. Kirileanu, 7 iulie 1958, *Ibidem*, p. 334), dar nu exclude nici ironia nimicitoare, pe care o percepem într-o scrisoare către folcloristul și etnologul de serviciu al timpului, Mihai Pop: „Cum e cu puțință să existe un institut de folclor într-o țară unde folclorul ca disciplină științifică nu există? [...] În ce calitate, rogu-te, voi colabora eu la periodica folclorică ce intenționați a publica? Tot așa ca rebut al societății, precum mă aflu de zece ani încoace?” (Scrisoare către Mihai Pop, 19 iulie 1956, *Ibidem*, p. 411).

Nu puțini sunt corespondenții Profesorului ieșean care se lasă contaminați de nobila lui energie intelectuală, de căldura și de luminoasa chemare ce emană nu doar din misivele, dar și din lucrările lui științifice. Dintre iluștrii participanți la dialogul exemplar cu savantul român, pe care am încercat să-l creionăm aici, să reținem două nume, cu ale căror aprecieri asupra stilului caramanian ne identificăm pe deplin. E vorba de subtila și profunda cunoscătoare a culturii române, Rosa del Conte, și de savantul român, prieten apropiat al Profesorului ieșean, I. D. Ștefănescu, care, iată ce ne spun referitor la esența acestui stil. „A fost pentru mine o adevărată desfătare să citesc rândurile Dumneavoastră, în care am admirat, ca și de altminteri în scrisul strict științific al D-voastră, un dar (sau mai bine un har) care se întâlnește la foarte puțini învățați, acela de a descoperi sâmburele ascuns al lucrurilor și de a preface noțiunile reci de filologie într-o *învățătură luminoasă și pătrunzătoare* (s.n.)” (Scrisoare de la Rosa del Conte din 3 februarie 1958, *Ibidem*, vol. II, p. 204) și, respectiv: „Scrisorile dumitale *luminează* mult; cuget clar și hotărât, vei învinge (boala, L.C.).

Nu era nevoie de această dovadă; dar dacă ți-a fost impusă, nu va fi fără folos. Scrisul dumitale, *lumina* (s.n.) cuvintelor, caracterul cugetării tot mai sigure de victorie” (Scrisoare de la I. D. Ștefănescu, 8 ianuarie 1979, *Ibidem*, p. 698).

După aceste, atât de puține, relatări despre cele două masive volume de corespondență Petru Caraman (vol. I, 782 p.; vol. II, 786 p.), simțim nevoia să subliniem pentru cititorii de acum, care nu o dată se plâng de lipsa modelelor, că lectura atentă a scrisorilor din cuprinsul lor îi poate pune în fața unui mare și veritabil model uman, științific și cultural, făptuind, simțind și vorbind pe parcursul unei inedite „cărți de învățătură” în dialog.